

УДК 378.014.61:378.091.12

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-6\(58\)-1304-1313](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-6(58)-1304-1313)

Рибалко Ліна Миколаївна доктор педагогічних наук, професор кафедри фізичної культури та спорту, декан факультету фізичної культури та спорту, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Полтава, <https://orcid.org/0000-0001-6092-9442>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИКЛАДАЧА

Анотація. У статті здійснено теоретичний аналіз проблеми забезпечення якості освіти засобами професійного розвитку викладача закладу фахової (передвищої) та вищої освіти. Обґрунтовано актуальність дослідження в умовах модернізації системи вищої освіти, посилення вимог до професійної компетентності науково-педагогічних працівників та необхідності підвищення конкурентоспроможності освітніх послуг. Визначено, що якість освіти безпосередньо залежить від рівня професіоналізму викладача, його здатності до саморозвитку, інноваційної діяльності, творчого підходу до організації освітнього процесу та ефективної педагогічної взаємодії зі здобувачами освіти.

Проаналізовано наукові підходи до трактування понять «професіоналізм», «професійний розвиток», «якість освіти». Професійний розвиток викладача розглянуто як безперервний процес удосконалення професійних компетентностей, педагогічної майстерності, науково-дослідницьких умінь та особистісних якостей.

Охарактеризовано основні складники педагогічного професіоналізму, серед яких фахова компетентність, педагогічна культура, комунікативні здібності, креативність, рефлексивність та готовність до впровадження сучасних педагогічних технологій.

У статті акцентовано увагу на ролі інноваційних освітніх технологій, індивідуальної освітньої траєкторії, підвищення кваліфікації та самоосвітньої діяльності у професійному становленні викладача. Визначено, що професійний розвиток науково-педагогічного працівника є важливою умовою забезпечення якості освітнього процесу, формування конкурентоспроможного фахівця та підвищення ефективності функціонування закладу фахової (передвищої) та вищої освіти.

Зроблено висновок, що професійний розвиток викладача є стратегічним чинником забезпечення якості освіти та потребує системної підтримки, упровадження сучасних підходів до професійного вдосконалення й створення сприятливого освітнього середовища для реалізації професійного потенціалу педагогів.

Ключові слова: якість освіти, забезпечення якості освіти, професійний розвиток, професіоналізм викладача, заклади фахової (передвищої) освіти, заклади вищої освіти, педагогічна майстерність, професійна компетентність, освітній процес, педагогічні технології.

Rybalko Lina Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Physical Culture and Sports, Dean of the Faculty of Physical Culture and Sports, National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic", Poltava, <https://orcid.org/0000-0001-6092-9442>

ENSURING THE QUALITY OF EDUCATION BY MEANS OF TEACHER PROFESSIONAL DEVELOPMENT

Abstract. The article provides a theoretical analysis of the problem of ensuring the quality of education by means of professional development of a teacher of a vocational (pre-higher) and higher education institution. The relevance of the study is substantiated in the conditions of modernization of the higher education system, increased requirements for the professional competence of scientific and pedagogical workers and the need to increase the competitiveness of educational services. It is determined that the quality of education directly depends on the level of professionalism of the teacher, his ability to self-development, innovative activity, creative approach to organizing the educational process and effective pedagogical interaction with students.

Scientific approaches to interpreting the concepts of "professionalism", "professional development", "quality of education" are analyzed. The professional development of a teacher is considered as a continuous process of improving professional competencies, pedagogical skills, scientific and research skills and personal qualities. The main components of pedagogical professionalism are characterized, including professional competence, pedagogical culture, communicative abilities, creativity, reflexivity and readiness to implement modern pedagogical technologies.

The article focuses on the role of innovative educational technologies, individual educational trajectory, advanced training and self-educational activities in the professional development of a teacher. It is determined that the professional development of a scientific and pedagogical worker is an important condition for ensuring the quality of the educational process, the formation of a competitive specialist and increasing the efficiency of the functioning of a professional (pre-higher) and higher education institution.

The conclusion is made that the professional development of a teacher is a strategic factor in ensuring the quality of education and requires systematic support, the implementation of modern approaches to professional improvement and the creation of a favorable educational environment for the realization of the professional potential of teachers.

Keywords: quality of education, ensuring the quality of education, professional development, teacher professionalism, institutions of professional (pre-higher) education, institutions of higher education, pedagogical skills, professional competence, educational process, pedagogical technologies.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку системи вищої освіти особливої актуальності набуває питання забезпечення високої якості освітніх послуг, що пов'язано зі зростанням автономії закладів вищої освіти та підвищенням їхньої суспільної відповідальності. Якісна вища освіта сьогодні розглядається як один із ключових чинників економічного поступу держави, соціальної стабільності та культурного розвитку суспільства. Відтак особлива увага приділяється професійній діяльності науково-педагогічних працівників, адже саме рівень їхнього професіоналізму значною мірою визначає ефективність підготовки майбутніх фахівців.

Якість освітнього процесу у закладах вищої освіти залежить від багатьох складників, серед яких важливе місце посідають фахова компетентність викладача, здатність до ефективної педагогічної взаємодії зі студентами, відкритість комунікації та забезпечення системного зворотного зв'язку між усіма учасниками освітнього процесу. У документах European Association for Quality Assurance in Higher Education наголошується, що попри різноманітність моделей забезпечення якості освіти, визначальним чинником залишається професіоналізм викладача.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика професійного становлення та професіоналізації викладача активно висвітлюється у працях вітчизняних і зарубіжних науковців. Теоретичні та практичні аспекти професійної діяльності педагога досліджували О. Дубасенюк, В. Семиченко, С. Сисоєва, Г. Троцько, а також зарубіжні вчені Е. Еріксон, А. Фьорнхам, Х. Філдз та інші. Науковці В. Головачук, Г. Долінін, Л. Сущенко, Б. Шиян акцентують увагу на взаємозалежності між професіоналізмом викладача та якістю освіти, підкреслюючи, що ефективна освіта є водночас результатом і передумовою професійного розвитку педагога.

Дослідниця І. Хоржевська, спираючись на синергетичний підхід, обґрунтовує необхідність активної участі здобувачів освіти у процесах забезпечення якості освіти. На її думку, студенти є не лише споживачами освітніх послуг, а й безпосередніми учасниками освітнього процесу, які можуть впливати на удосконалення освітніх програм і механізмів оцінювання їх ефективності [10, с. 56].

Значна кількість наукових праць присвячена сутності поняття «професіоналізм». Так, Б. Попадич характеризує професіонала як висококваліфікованого спеціаліста, здатного досягати поставлених цілей у професійній діяльності. Т. Парсонс розглядає професіоналізм як інтеграцію теоретичних знань, практичного досвіду та професійних умінь, необхідних для успішної діяльності у певній галузі [5, с. 588].

У сучасній педагогічній науці професіоналізм переважно трактується як інтегральна характеристика особистості, що відображає рівень володіння професією та здатність ефективно реалізовувати професійні функції. У контексті даного дослідження професіоналізм доцільно розглядати як складне особистісне утворення, що поєднує професійні компетентності, ціннісні орієнтири, готовність до творчої діяльності, саморозвитку та постійного професійного вдосконалення.

Науковці також виокремлюють різні рівні професіоналізму: допрофесійний, професійний, суперпрофесійний, псевдопрофесійний та постпрофесійний.

Така класифікація дозволяє простежити динаміку професійного становлення фахівця та визначити критерії його розвитку.

Професійна підготовка майбутніх фахівців у системі вищої освіти розглядається як цілісний педагогічний процес, спрямований на формування професійних знань, практичних умінь, особистісних якостей і готовності до майбутньої професійної діяльності. Зокрема, підготовка майбутніх учителів фізичної культури передбачає комплекс організаційних і педагогічних заходів, які забезпечують оволодіння професійно орієнтованими компетентностями та здатністю реалізовувати їх у практичній діяльності.

Водночас аналіз наукової літератури свідчить, що проблема взаємозв'язку якості вищої освіти та професіоналізму викладача залишається недостатньо висвітленою й потребує подальшого наукового осмислення.

Мета статті – визначення ролі професіоналізму викладача у забезпеченні якості вищої освіти та обґрунтування основних складників педагогічного професіоналізму в сучасних умовах функціонування закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Рівень професіоналізму викладача є одним із ключових чинників забезпечення якості вищої освіти. Професіоналізм педагога трактуємо як інтегровану характеристику його професійної діяльності, що охоплює фахову й педагогічну компетентність, педагогічну майстерність, а також комплекс особистісно значущих якостей. Це високий ступінь готовності викладача до ефективного й компетентного виконання професійних завдань у процесі освітньої діяльності. Формування педагогічного професіоналізму відбувається завдяки систематичному підвищенню кваліфікації, творчій активності, самостійній продуктивній роботі, спрямованій на саморозвиток і вдосконалення, а також здатності відповідати на виклики сучасних соціально-економічних змін та потреб суспільства.

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту», на науково-педагогічних працівників покладено низку відповідальних обов'язків:

- систематично підвищувати власний професійний рівень, педагогічну майстерність і наукову кваліфікацію;
- забезпечувати належний науково-теоретичний та методичний рівень викладання дисциплін у межах освітньої програми певної спеціальності;

- дотримуватися норм педагогічної етики та моралі, поважати гідність здобувачів освіти, виховувати молодь у дусі патріотизму, любові до України та поваги до Конституції України;

- виконувати вимоги законодавства України, статуту та правил внутрішнього розпорядку закладу вищої освіти [8, с. 406].

Особливість педагогічної діяльності полягає в тому, що головним інструментом праці викладача є його особистість, яка значною мірою визначає результативність освітнього процесу. Ефективність розв'язання професійно-педагогічних завдань у закладі вищої освіти залежить від реалізації викладачем основних функціональних компонентів його діяльності:

- пізнавальна (гностична) функція – організація пізнавальної діяльності студентів і власної самоосвіти, розширення наукової ерудиції, поглиблення знань із навчальної дисципліни, стимулювання професійного саморозвитку;

- проєктувальна функція – планування педагогічної діяльності, визначення її цілей і завдань, проєктування змісту навчально-професійної діяльності студентів, прогнозування професійного й особистісного розвитку майбутніх фахівців;

- конструктивна функція – структурування змісту лекційних і практичних занять, добір навчального матеріалу, створення пізнавальних завдань, удосконалення методики викладання та впровадження сучасних педагогічних технологій;

- організаційно-практична функція – реалізація педагогічних задумів в освітньому процесі, організація діяльності студентів, здійснення виховного впливу, забезпечення ефективного проведення навчальних занять;

- комунікативна функція – встановлення продуктивної педагогічної взаємодії зі студентами, колегами та адміністрацією закладу вищої освіти, володіння комунікативними навичками;

- діагностична функція – використання психолого-педагогічних методів для вивчення особистості здобувача освіти, особливостей академічної групи та визначення рівня їхнього розвитку.

Педагогічний професіоналізм, як професіоналізм діяльності та особистості викладача, є складним і багатогранним явищем.

Професіоналізм діяльності характеризується високим рівнем кваліфікації та компетентності, володінням сучасними методами, прийомами й технологіями професійної діяльності, здатністю успішно вирішувати як типові, так і творчі професійні завдання. Він забезпечує якісне виконання функцій науково-педагогічної діяльності та ефективне використання сучасних дидактичних технологій у вищій школі.

Професіоналізм діяльності викладача передбачає гармонійне поєднання педагогічної, науково-дослідної та навчально-методичної роботи. Викладач закладу вищої освіти має не лише ґрунтовно володіти своїм предметом, а й здійснювати наукові дослідження, брати участь у конференціях, семінарах,

публікувати результати наукових пошуків у статтях і монографіях, постійно оновлюючи зміст навчальних курсів.

Важливою складовою професіоналізму діяльності є високий рівень розвитку педагогічного та предметного мислення. Окрім дотримання методичних алгоритмів, викладач повинен уміти творчо підходити до викладання дисципліни, використовувати евристичні прийоми, виявляти чутливість до педагогічних проблем, формулювати гіпотези та знаходити ефективні способи їх розв'язання.

Зокрема, важливими є вміння доступно пояснювати складний навчальний матеріал, адаптувати його до вікових та індивідуальних особливостей студентів, інтегрувати міждисциплінарні зв'язки відповідно до сучасних освітніх тенденцій.

Це потребує високої культури педагогічного мислення, здатності до саморегуляції та професійного самоконтролю.

Культура професійного мислення передбачає володіння науковою термінологією, глибоку ерудицію, знання понятійного апарату науки, а також особистісні якості, що сприяють ефективній організації пізнавальної діяльності: відповідальність, самокритичність, здатність до саморегуляції та рефлексії.

У структурі педагогічного мислення виокремлюють чотири основні блоки:

- перший блок – конструктивність, практичність, конкретність і оперативність у вирішенні педагогічних завдань;
- другий блок – професійність понятійного апарату, логічність, системність і аналітико-синтетичний характер викладу навчального матеріалу;
- третій блок – гнучкість, дослідницький підхід, оригінальність, швидкість і креативність мисленнєвих операцій;
- четвертий блок – організованість, саморегуляція та самокритичність у процесі пізнавальної діяльності.

Професіоналізм викладача як особистості визначається високим рівнем розвитку професійно важливих і особистісно-ділових якостей, що забезпечують результативність педагогічної діяльності. Ефективність праці педагога значною мірою залежить від його професійно-педагогічної спрямованості – системи стійких мотивів, переконань, інтересів і ціннісних орієнтацій.

Виділяють такі різновиди педагогічної спрямованості:

- істинна педагогічна спрямованість – орієнтація на розвиток особистості студента як майбутнього фахівця засобами навчальної дисципліни;
- формально-педагогічна спрямованість – домінування прагнення виконати навчальні плани та програми без урахування індивідуальних потреб студентів;
- хибно-педагогічна спрямованість – орієнтація переважно на власні інтереси, кар'єру та самоствердження.

Викладачі з формальною або хибною педагогічною спрямованістю демонструють нижчий рівень результативності професійної діяльності.

У межах нашого дослідження професіоналізм розглядається також як високий рівень готовності до виконання професійних завдань [8, с. 404], що дає змогу глибше осмислити професійний статус викладача закладу вищої освіти.

Жорова І. визначає професіоналізм як сукупність стійких властивостей особистості, які відповідають вимогам професії та формуються у процесі професійної підготовки й практичної діяльності [4, с. 90].

Рівень професійної діяльності особистості залежить від ступеня володіння сучасними способами вирішення професійних завдань та здатності ефективно реалізовувати їх у практиці.

На основі аналізу наукових праць вітчизняних учених виокремлено основні критерії професіоналізму викладача, які впливають на його професійний статус:

- психологічний;
- емоційний;
- комунікативний;
- рефлексивний;
- когнітивний;
- продуктивний;
- результативний;
- методичний;
- діяльнісний;
- креативний;
- професійний.

Зазначені критерії безпосередньо пов'язані з особистісними якостями викладача, його професійними здібностями та рівнем сформованості фахових компетентностей. Саме вони визначають індивідуальну траєкторію професійного розвитку педагога та впливають на забезпечення якості освіти.

Вагому роль у становленні педагогічного професіоналізму відіграють сучасні педагогічні технології, серед яких:

- дослідницька;
- комунікативна;
- моделювальна;
- психологічна;
- діяльнісна;
- рефлексивна;
- проєктна.

Їх упровадження в освітній процес сприяє формуванню власної педагогічної стратегії викладача, розвитку його індивідуальної освітньої траєкторії та професійному зростанню.

Освітня траєкторія розглядається як інноваційний підхід до системи підвищення кваліфікації, що передбачає індивідуалізоване та частково самостійне опанування програм професійного розвитку за окремими модулями, дисциплінами або тематичними блоками [2, с. 23].

До основних завдань професіоналізації викладача та розвитку його інноваційної компетентності належать:

- формування гуманістичних ціннісних орієнтирів;
- усвідомлення сучасної методології вирішення професійно-педагогічних проблем;
- створення власної концепції професійної діяльності;
- організація дослідно-експериментальної роботи;
- прогнозування результатів педагогічної діяльності;
- вироблення критеріїв самооцінки та оцінювання професійної діяльності.

Отже, професіоналізація викладача передбачає постійне самовдосконалення, інноваційний підхід до навчання та готовність до професійного розвитку. Саме орієнтація педагога на саморозвиток є необхідною умовою забезпечення якості освіти. Якість освіти визначається не лише рівнем знань, умінь і навичок здобувачів освіти, а й ефективністю організації освітнього процесу та здатністю системи освіти забезпечувати всебічний розвиток особистості.

У контексті інноваційної педагогіки якість освіти охоплює якість навчання і виховання, рівень розвитку особистості, її готовність до подальшого навчання та самостійного життя. Серед основних складників якості освіти виокремлюють якість управління, якість діяльності педагога та якість підготовки здобувача освіти.

Висновки. Отже, професіоналізм викладача є одним із ключових чинників забезпечення якості вищої освіти. Його сутність полягає у високому рівні професійної компетентності, педагогічної майстерності, готовності до творчої діяльності та постійного самовдосконалення. У дослідженні обґрунтовано, що професіоналізм охоплює як діяльнісний, так і особистісний компоненти, а також визначає ефективність освітнього процесу та професійне становлення майбутніх фахівців. Подальші наукові пошуки доцільно спрямувати на розроблення механізмів розвитку професійної компетентності викладачів в умовах модернізації системи вищої освіти.

Література:

1. Гулько Т.Ю., Косяк О.В. Професіоналізація майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту на засадах синергетичного підходу. Вісник науки та освіти, 2023. № 11(17). С. 651–662.
2. Гулько Т.Ю., Рибалко Л.М. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичної культури та спорту в умовах воєнного стану в Україні. Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи, 2023. Вип. 2(10), С. 20–27.
3. Ейвас Л.Ф., Пильник Р.О. Педагогічний професіоналізм: сутність і базові його характеристики. Інноваційна педагогіка, 2023. Вип. 57. Том 1. С. 16–21.
4. Жорова І. Теоретичний аналіз змісту поняття «професіоналізм педагога». Молодь і ринок, 2011. №3. С. 88–91.
5. Попадич Б.Т. Транспрофесіоналізм: поняття та основні характеристики. Modern research in world science: IV Міжнар. наук.-практ. конф., 10-12 липня 2022 року. Львів: Друк, 2022. С. 588–595.

6. Плачинда Т.С., Гулько Т.Ю. Наукова складова професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту. Науковий вісник Ізмайльського державного гуманітарного університету. Серія: Педагогічні науки, 2023. Вип. 64. С. 152–158.

7. Плачинда Т.С., Рибалко Л.М., Гулько Т.Ю. Дотримання здорового способу життя майбутніми фахівцями фізичної культури та спорту як необхідна умова якості життя. Педагогічний альманах, 2024. № 55. С. 10–16.

8. Рибалко Л. Напрями модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту в умовах воєнного стану. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт), 2024. 3К(176). С. 404–409.

9. Турка В., Коркішко А., Оленев О. Професіоналізм як складова професійного статусу майбутнього викладача закладу вищої освіти. Collection of Scientific Papers «SCIENTIA», (May 19, 2023; Berlin, Germany), 2023. С. 126–127.

10. Хоржевська І.М. Професіоналізм та професійний розвиток. Наука і освіта, 2016. №11. С. 55–60.

11. Parsons T. Professions. International Encyclopedia of the Social Sciences : The Macmillan Company & The Free Press, 2011. P. 536–547.

REFERENCES

1. Hul'ko, T.Yu., Kosyak, O.V. (2023). Profesionalizatsiya maybutnikh fakhivtsiv z fizychnoyi kul'tury ta sportu na zasadakh synerhetychnoho pidkhodu [Professionalization of future specialists in physical culture and sports on the basis of a synergistic approach]. Visnyk nauky ta osvity. 11(17). 651–662 [in Ukrainian].

2. Hul'ko, T.Yu., Rybalko, L.M. (2023). Profesiyna pidhotovka maybutnikh fakhivtsiv fizychnoyi kul'tury ta sportu v umovakh voyennoho stanu v Ukrayini [Professional training of future specialists in physical education and sports under martial law in Ukraine]. Psykholoho-pedahohichni problemy suchasnoyi shkoly. 2(10). 20–27 [in Ukrainian].

3. Eyvas, L.F., Pyl'nyk, R.O. (2023). Pedahohichnyy profesionalizm: sutnist' i bazovi yoho kharakterystyky [Pedagogical professionalism: its essence and basic characteristics]. Innovatsiyna pedahohika. 57. 16–21 [in Ukrainian].

4. Zhorova, I. (2011). Teoretychnyy analiz zmistu ponyattya «profesionalizm pedahoha» [Theoretical analysis of the concept of "professionalism of a teacher"]. Molod' i rynok. 3. 88–91 [in Ukrainian].

5. Popadych, B.T. (2022). Transprofesionalizm: ponyattya ta osnovni kharakterystyky [Transprofessionalism: concepts and main characteristics]. Modern research in world science: IV Mizhnar. nauk.-prakt. konf., L'viv: Druk, 588–595 [in Ukrainian].

6. Plachynda, T.S., Hul'ko, T.Yu. (2023). Naukova skladova profesiynoyi pidhotovky maybutnikh fakhivtsiv z fizychnoyi kul'tury i sportu [Scientific component of professional training of future specialists in physical culture and sports]. Naukovyy visnyk Izmayil's'koho derzhavnoho humanitarnoho universytetu. 64. 152–158 [in Ukrainian].

7. Plachynda, T.S., Rybalko, L.M., Hul'ko, T.Yu. (2024). Dotrymannya zdorovoho sposobu zhyttya maybutnimy fakhivtsyamy fizychnoyi kul'tury ta sportu yak neobkhidna umova yakosti zhyttya [Adherence to a healthy lifestyle by future physical culture and sports specialists as a necessary condition for quality of life]. Pedahohichnyy al'manakh. 55. 10–16 [in Ukrainian].

8. Rybalko, L. (2024). Napryamy modernizatsiyi profesiynoyi pidhotovky maybutnikh fakhivtsiv z fizychnoyi kul'tury ta sportu v umovakh voyennoho stanu [Directions of modernization of professional training of future specialists in physical culture and sports in the conditions of martial law]. Naukovyy chasopys Natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova.

Seriya 15. Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoyi kul'tury (fizychna kul'tura i sport). 3K(176). 404–409 [in Ukrainian].

9. Turka, V., Korkishko, A., Olenyev, O. (2023). Profesionalizm yak skladova profesiynoho statusu maybutn'oho vykladacha zakladu vyshchoyi osvity [Professionalism as a component of the professional status of a future teacher of a higher education institution]: Collection of Scientific Papers «SCIENTIA». 126–127 [in Ukrainian].

10. Parsons, T. (2011). Professions. International Encyclopedia of the Social Sciences : The Macmillan Company & The Free Press. 536–547.

Дата першого надходження статті до видання: 13.05.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.05.2026